

УДК 378.091.3:373.3.011.3-051]:37.017.4:008

DOI: 10.31652/3041-2439-2026-6-12

Нематеріальна культурна спадщина як чинник фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи

Тетяна Васютіна

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна

Анотація. Статтю присвячено теоретико-методологічному осмисленню проблеми застосування елементів нематеріальної культурної спадщини у фаховій підготовці майбутніх педагогів крізь призму сучасних соціокультурних трансформацій та глобалізаційних викликів.

Актуалізовано необхідність концептуального перегляду освітніх парадигм у напрямі утвердження культуроцентричної моделі професійної педагогічної освіти, зорієнтованої на збереження, відтворення й трансляцію смислово-ціннісних засад національної культури на основі Концепції розвитку громадянської освіти в Україні.

Установлено, що сукупність зарубіжних й українських наукових джерел формує консолідоване теоретико-методологічне поле, у межах якого нематеріальна культурна спадщина постає не лише як об'єкт збереження чи культурологічного аналізу, а як поліфункціональний освітній ресурс, здатний інтегрувати культурологічний, педагогічний, аксіологічний та громадянський аспекти фахової підготовки майбутніх учителів. Така інтеграція сприяє концептуальному переосмисленню ролі університету як соціокультурного інституту, що функціонує не лише як осередок продукування й трансляції знань, а й як простір формування цінностей, збереження культурної пам'яті та розвитку соціальної відповідальності майбутніх фахівців.

Дослідницьку увагу зосереджено на аналізі європейського досвіду впровадження елементів НКС у зміст підготовки фахівців педагогічного профілю, зокрема через реалізацію міждержавного проекту «Вивчення нематеріальної спадщини», а також застосування інноваційних педагогічних технологій «Навчання через досвід», «Навчання через спадщину», «Педагогічне опосередкування культурної спадщини» та впровадження ідей інтеграційного навчання в межах концепції «Освіта впродовж життя». Обґрунтовано їхній потенціал у контексті формування професійних компетентностей майбутніх учителів початкової школи.

Констатовано доцільність впровадження НКС в освітній процес педагогічних ЗВО у зміст обов'язкових та вибіркокових дисциплін фахової підготовки (формальна освіта) й активного залучення студентів до різноманітних навчально-виховних заходів в університетському середовищі (неформальна освіта). Репрезентовано приклади завдань, пов'язаних з українськими елементами НКС (писанкарство, кралевецьке ткацтво, косівська кераміка, культура приготування українського борщу, календарно-обрядові традиції), інтегрованих у зміст і технології підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності АЗ/013 «Початкова освіта». Особливу увагу зосереджено на діяльнісному підході, що передбачає моделювання уроків під час вивчення методик викладання освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти із застосуванням технології контекстного навчання, а також відтворення традиційних обрядів, свят, використання усної народної творчості, ігор і ремесел у процесі проходження різних видів педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: нематеріальна культурна спадщина, фахова підготовка, громадянська освіта, культуроцентричний підхід, національно-культурна ідентичність, молодші школярі.

UDC 378.091.3:373.3.011.3-051]:37.017.4:008

DOI: 10.31652/3041-2439-2026-6-12

Intangible cultural heritage as a factor in the professional training of future primary school teachers

Tetiana Vasiutina

Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine,

Abstract. The article is devoted to the theoretical and methodological conceptualisation of the problem of applying elements of intangible cultural heritage in the professional training of future teachers through the lens of contemporary sociocultural transformations and globalisation challenges. The necessity of a conceptual revision of educational paradigms is substantiated in the direction of affirming a culture-centred model of professional teacher education oriented towards the preservation, reproduction, and transmission of the value- and meaning-based foundations of national culture in accordance with the Concept for the Development of Civic Education in Ukraine.

It is established that the body of international and Ukrainian scholarly sources forms a consolidated theoretical and methodological field within which intangible cultural heritage is understood not merely as an object of preservation or cultural analysis, but as a multifunctional educational resource capable of integrating cultural, pedagogical, axiological, and civic dimensions of the professional training of future teachers. Such integration contributes to a conceptual rethinking of the role of the university as a sociocultural institution that functions not only as a centre for the production and transmission of knowledge, but also as a space for value formation, the preservation of cultural memory, and the development of social responsibility among future professionals.

The research focuses on an analysis of European experience in integrating elements of intangible cultural heritage into the content of teacher education programmes, in particular through the implementation of the interstate project «*Studying Intangible Heritage*», as well as through the application of innovative pedagogical technologies such as *learning through experience*, *learning through heritage*, and *pedagogical mediation of cultural heritage*, and the incorporation of intergenerational learning ideas within the framework of the *lifelong learning* concept. Their potential is substantiated in the context of developing the professional competences of future primary school teachers.

The expediency of introducing intangible cultural heritage into the educational process of pedagogical higher education institutions is confirmed, both within the content of compulsory and elective disciplines of professional training (formal education) and through the active involvement of students in diverse educational and extracurricular activities within the university environment (non-formal education). Examples of tasks related to Ukrainian elements of intangible cultural heritage – such as pysankarstvo (Easter egg painting), Krolevets weaving, Kosiv painted ceramics, the culture of preparing Ukrainian borshch, and calendar-ritual traditions – integrated into the content and technologies of training students of the A3/013 «Primary Education» speciality are presented. Particular attention is paid to the activity-based approach, which involves lesson modelling during the study of teaching methodologies of educational domains defined by the State Standard of Primary Education using contextual learning technology, as well as the reproduction of traditional rituals and festivities, and the use of oral folk art, games, and crafts in the process of various types of pedagogical practice in general secondary education institutions.

Keywords: intangible cultural heritage, professional training, civic education, culture-centred approach, national and cultural identity, primary school pupils.

Постановка проблеми. У системі фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи особливого значення набуває формальна й неформальна громадянська освіта як педагогічний простір формування ціннісних орієнтацій, соціальної відповідальності й почуття належності до національної спільноти. Прищеплення вказаних якостей здебільшого відбувається в межах неформальної громадянської освіти на рівні загальнофакультетських/університетських заходів і ґрунтується на діяльнісному, досвідному та емоційнонасиченому засвоєнні соціокультурних смислів, що робить її особливо ефективною в роботі зі студентами. На відміну від добровільної неформальної освіти в університеті з широким спектром можливостей вивчення обов'язкових дисциплін (формальна освіта), представлених у нормативній частині освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів спеціальності АЗ/013 «Початкова освіта» («Українська культура», «Громадянська освіта та основи демократії», «Основи і методика викладання громадянської та історичної ОГ» та ін.), звужує цю нішу з об'єктивних причин. Саме тому пошук нового змісту, форм, технологій, методів і засобів є пріоритетним для формування національно-культурної ідентичності, громадянської самосвідомості та поваги до культурного розмаїття, що безпосередньо відображено в Концепції розвитку громадянської освіти в Україні й має першочергове значення в умовах військових реалій і перспективах повоєнного відновлення держави. Серед засобів, із доведеною ефективністю в європейському досвіді, є елементи нематеріальної культурної спадщини України, зафіксовані як у Національному переліку НКС, так і в практиках живої традиції, які становлять надзвичайно

потужний дидактичний та виховний ресурс для фахової підготовки майбутніх педагогів.

У ракурсі зазначеного є підстави стверджувати, що усвідомлення потенціалу цілеспрямованого втілення елементів нематеріальної культурної спадщини в зміст психолого-педагогічних і фахових дисциплін, передбачених ОПП підготовки майбутніх учителів початкової школи, імплементація окремих підходів, моделей чи рекомендацій з європейської практики є тим кроком, який допоможе якнайповніше реалізувати низку Законів України та нормативно-правових документів. Переконані, що така інтеграція має передбачати не просто механічне включення фольклорних або етнографічних матеріалів до обов'язкових і вибіркового навчальних дисциплін, а їхнє концептуальне осмислення як засобу формування педагогічного мислення, професійних цінностей та рефлексивних умінь майбутніх учителів. Саме тому логічним є факт, що звернення до традиційних форм виховання, народної педагогіки, звичаєво-обрядової культури, усної народної творчості (не лише в рамках загальнофакультетських заходів й окремих вибіркового дисциплін) сприятиме усвідомленню студентами історичної цінності освітніх і виховних ідей, які закладені в елементах НКС, а також формуватиме здатність бачити в культурній традиції джерело інновацій, а не лише архаїчний спадок минулого.

З урахуванням вищевказаного **мета статті** полягає в осмисленні можливостей застосування елементів нематеріальної культурної спадщини України у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи в контексті формальної і неформальної громадянської освіти як складника сучасного університетського змісту навчання та чинника формування національно-культурної ідентичності особистості.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан наукових досліджень засвідчує зростання

нематеріальної культурної спадщини в освітній процес ЗВО, зокрема у фахову підготовку майбутніх педагогів. Теоретико-нормативним підґрунтям таких досліджень є Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003), у якій НКС трактується як сукупність практик, форм вираження, знань і навичок, що визнаються спільнотами, групами та, в певних випадках, окремими особами як частина їхньої культурної спадщини, а освіта розглядається як один із ключових механізмів її трансляції між поколіннями та сталого розвитку [14].

Подальше втілення цих положень простежується в стратегічних та аналітичних документах ЮНЕСКО, присвячених екстраполяції нематеріальної культурної спадщини в освіту, де обґрунтовується доцільність включення елементів живої спадщини до формальної, неформальної та інформальної освіти з метою формування культурної обізнаності, громадянської відповідальності й соціальної згуртованості здобувачів освіти різних рівнів [15; 16].

Цінним для розуміння масштабів проблеми дослідження є результати міждержавного проєкту «Вивчення нематеріальної спадщини» («Learning on Intangible Heritage»), де репрезентовано в картографічному вимірі освітні програми університетів Європи, у яких елементи НКС упроваджуються в зміст підготовки фахівців педагогічного профілю. У межах цього проєкту НКС розглядається не лише як об'єкт вивчення, а як активний освітній ресурс, що сприяє розвитку фахових компетентностей на засадах міждисциплінарності, критичного мислення та здатності до культурної рефлексії здобувачів вищої освіти [8].

Слід зауважити, що в публікаціях

увага на структурних і методичних труднощах впровадження елементів НКС в освітні програми університетів. Зокрема, у своїх працях Г.-П. Шантек (G.-P. Šantek), А. Кавура (A. Kavoura) та А. Брічу (A. Briciu) [13], а також Л. Сміт (L. Smith), Н. Акагава (N. Akagawa) [12] підкреслюють, що, попри визнання високого освітнього потенціалу НКС, її присутність у змісті вищої освіти залишається фрагментарною через обмеженість ресурсів, домінування утилітарних академічних пріоритетів та недостатню методичну підготовленість викладачів. Автори наголошують на необхідності впровадження інноваційних педагогічних технологій, таких, як «Навчання через досвід» («Experiential learning»), використання проєктної діяльності й цифрових інструментів, що дозволяють осмислювати елементи НКС в сучасному соціокультурному контексті [12; 13].

Теоретичні узагальнення щодо впровадження НКС в освіту представлені також в публікаціях спеціалізованих журналів, де вона трактується як методологічна основа культурнорелевантної педагогіки та інтергенераційного навчання [7; 10]. У статтях авторів М. Г. З. Акбулут (M.G.Z. Akbulut), В.Т. Хафстейна (V.T. Hafstein) утверджується підхід «Навчання через спадщину» («Teaching through heritage»), відповідно до якого елементи НКС виступають не лише змістом освіти, а й засобом формування ціннісних орієнтацій, громадянської ідентичності та соціальної відповідальності студентської молоді.

Особливо перспективним і важливим для української практики вважаємо ідею інтергенераційного навчання – підходу, який передбачає взаємодію та обмін знаннями, навичками й досвідом між різними поколіннями, зазвичай між молоддю та людьми старшого віку. Вона знайшла своє відображення в доробку таких учених, як: С. Симанді (S. Simándi), К. Кернан і Л. Кортеллесі (K. Kernan & L. Cortellesi), Р. Принс і Г. Жолдошадієва

(R.Prins, G. Zholdoshalieva). Основна його суть полягає в тому, що навчання відбувається не лише через формальні методи і засоби, а й через соціальну взаємодію поколінь, де кожне покоління є як учителем, так і учнем. У педагогічній літературі ідеї інтергенераційного навчання часто розглядаються як частина концепції «Освіти впродовж життя», яка включає навчання в усіх вікових періодах і в усіх формах (формальній, неформальній, інформальній освіті) безпосередньо через взаємодію поколінь [11].

Важливий пласт наукових розвідок становлять емпіричні дослідження, безпосередньо присвячені підготовці майбутніх учителів. Цікавим і вартим уваги вітчизняних укладачів ОПП є дослідження таких іспанських учених, як Р. Гійєн-Пеньяфієль (R. Guillén-Peñafiel), А. М. Ернандес-Карретеро (A. M. Hernández-Carretero) та Х. М. Санчес-Мартін (J. M. Sánchez-Martín), яке демонструє ефективність рольових ігор як дидактично ефективної стратегії засвоєння елементів НКС у процесі професійної підготовки педагогів [9]. Зосередившись на сучасних соціальних проблемах, пов'язаних із втратою традиційних ремесел як репрезентативної частини нематеріальної спадщини, автори обрали п'ять із них, які студенти повинні були дослідити в групах із використанням рольових ігор: традиційне скотарство (old Mesta cattle breeders), виробництво корків (cork extractors), виробництво деревного вугілля (charcoal burners), проблеми великого землевласництва (the problem of large landowners), сільський туризм (the possibilities of rural tourism). Дослідники переконливо доводять, що залучення студентів до моделювання соціокультурних ситуацій, пов'язаних із трансформацією традиційних методів навчання в килимарства чи вишивки, традиція

університетах, сприяє розвитку рефлексивного мислення, критичного аналізу та здатності до педагогічного проектування [9]. Цілком погоджуємося з ними і зауважуємо, що у вітчизняній фаховій підготовці студентів педагогічних спеціальностей указані авторами практики корелюються з технологіями інтерактивного та контекстного навчання.

Науково значущим для реалізації змісту формальної та неформальної громадянської освіти засобами НКС у фаховій підготовці майбутніх учителів в Україні є приклади навчальних завдань, які описуються в європейських НКС-орієнтованих дослідженнях. Мова йде про розроблення освітніх модулів на основі локальних традицій окремо взятої країни, участь у реальних або змодельованих культурних ситуаціях, що відображають ті чи ті традиції конкретної держави, проектування освітніх / навчальних програм з упровадження елементів НКС, а також критичний аналіз державних політик у сфері культури та освіти [12; 13; 16]. Такі завдання дозволяють розглядати елементи НКС як змістовий і методичний ресурс формування професійних і громадянських компетентностей у майбутніх педагогів.

Вітчизняний науковий дискурс загалом корелює з міжнародними підходами, водночас акцентуючи на націєтворчому та ідентифікаційному потенціалі елементів нематеріальної культурної спадщини. Закон України «Про культуру» та Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України закріплюють нормативне розуміння НКС як чинника збереження культурної приналежності та символічної цілісності суспільства. Як ми вже зазначали, під елементами НКС в Україні розуміють традиції, культурну практику, подію, знання чи навички або поєднання цих аспектів. Прикладами таких елементів є пісні, танці, карнавали, кулінарні рецепти, знання і навички гончарства,

писанкарства чи кобзарсько-лірницьке мистецтво. Сюди також відносять і ритуали чи культурні практики, за допомогою яких спільноти відзначають важливі події (наприклад, народження), долають скрутні ситуації (наприклад, смерть чи похорон), попереджають або розв'язують конфлікти [3, с. 13].

У працях таких українських культурологів, етнологів і педагогів, як О. Буценко, В. Борисенко, М. Борисенко, І. Волошина, І. Григорчак [2], В. Дем'ян [3], Л. Герус, А. Нагачевський, В. Скуратівський, З. Сташук [4], Н. Студенець [5], М. Чабайовська [6] та ін. НКС розглядається як важливий ресурс громадянського виховання та формування національно-культурної ідентичності в умовах сучасних соціополітичних викликів.

Особливо зацентруємо увагу на методичному посібнику ЮНЕСКО авторів В. Литовченко та В. Дем'ян «Навчатися та вчитися за допомогою живої спадщини в Україні», контент якого представлений прикладною реалізацією міжнародних і вітчизняних теоретичних напрацювань [3].

Зміст видання спрямований на формування в учителів-практиків здатності інтегрувати елементи нематеріальної культурної спадщини в освітній процес закладів загальної середньої освіти. Зокрема, традиція і мистецтво писанки висвітлюється через роботу з яйцем на матеріалі уроків хімії (анілінові барвники, хімічний склад яєчної шкаралупи, роль оцту у виготовленні писанок), англійської та української мов (лексика, пов'язана з Великодніми традиціями, назви рослин та геометричних візерунків, опис зразка писанки іноземною; складання твору-опису процесу праці в художньому стилі, розвиток пунктуаційних навичок, образного мислення), геометрії (тема «Трикутник», геометричні фігури, розвиток просторової уяви) [3, с. 62-68]

Деталізовано описано вивчення петриківського декоративного розпису учнями через призму уроків історії, іноземної (англійської, французької та іспанської) мов, математики, мистецтва і технологій [3, с. 70-76]. На нашу думку, такі корисні практичні кейси дають суттєвий поштовх для усвідомлення ролі живої спадщини як ресурсу громадянського й культурного становлення особистості та реальних можливостей її впровадження в практику роботи закладів освіти різних рівнів. Все це створює підґрунтя для викладачів ЗВО щодо можливостей упровадження НКС та імплементації вказаних вище підходів, моделей навчання чи рекомендацій у викладання відповідних дисциплін.

Аналізуючи стан інтеграції нематеріальної культурної спадщини в зміст фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи в українських університетах, можемо констатувати, що цей процес реалізовується здебільшого у неформальній громадянській освіті. Зокрема, у відкритому доступі провідних ЗВО є дописи про проведення майстер-класів з писанкарства, традиційних дійств, що передують релігійним святкам тощо. Водночас, враховуючи той факт, що формат участі в таких заходах добровільний і не завжди масовий, існує ризик незалученості більшості здобувачів вищої освіти до розуміння потенціалу елементів нематеріальної культурної спадщини для особистісного розвитку, для посилення власної ідентифікації як українця, так і впровадження їх у майбутню власну практику задля формування національно-культурної ідентичності учнів.

Щодо формальної освіти у ЗВО, то зміст чинних освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів бакалаврського і магістерського рівнів показує, що на разі відсутні окремі навчальні дисципліни, присвячені безпосередньо нематеріальній культурній спадщині як самостійній навчальній одиниці. Водночас у складі освітніх програм існують освітні компоненти та практики, які

можуть слугувати платформою для інтеграції тематики НКС, з-поміж яких: культурологічна практика, дисципліни, пов'язані з історією України, основами громадянської освіти та демократією, методиками і технологіями викладання мистецької, технологічної та інших освітніх галузей тощо.

Досліджуючи особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації ефективної міжкультурної комунікації здобувачів початкової освіти в полікультурних регіонах, звертаємо увагу на наявність в окремих університетах вибіркових дисциплін, дотичних до вивчення елементів НКС, про що укладено в одній із наших публікацій [1], зокрема «Культурно-дозвіллева діяльність у початковій школі західного регіону України» (<https://surl.li/orahil>), «Мистецька культура Прикарпаття» (<https://surl.li/boamgl>), «Народні ремесла», «Етнографічні цінності Закарпаття», «Бджільництво», «Світова спадщина ЮНЕСКО», «Туристичне краєзнавство Закарпаття», «Сакральний туризм», «Технології декоративно-прикладного мистецтва», «Туристичне краєзнавство Закарпаття», «Гастрономічний туризм Закарпаття» (<https://bit.ly/4olhbuZ>). Все це є свідченням того, що в громадах Прикарпаття і Закарпаття, а відповідно і в ЗВО, які там функціонують, відбувається цілеспрямована робота з популяризації та збереження НКС на регіональному й державному рівнях, посилена увага туристичному маркетингу та розвитку туризму НКС, гастрономічним трендам НКС як туристичним ресурсам регіону та здійснюється систематична підготовка майбутніх фахівців у цьому напрямі.

Зупинимося детальніше на НКС України та можливостях їх упровадження у фахову підготовку майбутніх учителів початкової

школи на прикладі ОПП підготовки бакалаврів початкової освіти УДУ імені Михайла Драгоманова.

Одним із найбільш показових елементів НКС України є писанка як традиція і мистецтво оздоблення яєць, внесена до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО. Писанкарство доцільно розглядати як форму символічної комунікації та традиційного світогляду, що має значний освітній і виховний потенціал у межах як формальної, так і неформальної громадянської освіти. У фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи (формальна освіта) вивчення цього об'єкта доцільно запровадити передусім у межах дисциплін, пов'язаних із методиками викладання природничої, мистецької, технологічної, мовно-літературної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної освітніх галузей; в «Методику викладання інтегрованого курсу “Я досліджую світ”». Завдання для студентів можуть передбачати розроблення фрагментів інтегрованого уроку, у якому поєднуються елементи образотворчого мистецтва, мовно-літературної, громадянської та історичної освітніх галузей. Доречним є аналіз символіки орнаментів писанки на основі доробку відомої української майстрині З. Сташук [5], дослідження її регіональних особливостей і виховного потенціалу. Цінним буде моделювання педагогічних ситуацій або виховних заходів під час різних видів практик (зокрема, навчальної педагогічної практики «Вихователь ГПД»), у яких писанкарство використовуватиметься як засіб формування цінностей родинності, миру, життя і спадкоємності поколінь, що є проявом реалізації підходу «Навчання через спадщину», про який йшлося вище.

Іншим значущим елементом НКС є крелевецьке переборне ткацтво, що репрезентує традиційні знання та ремісничі практики й

соціально значущої традиції, що відображає історичний досвід громади. У межах вивчення вказаних вище дисциплін студенти можуть осмислювати ткацтво як форму соціальної взаємодії, у якій поєднуються праця, естетика та цінності взаємодопомоги. У практичній площині цей елемент НКС доцільно вивчати, використовуючи технології проєктного навчання за конкретними напрямками: аналіз зразків крелевецьких рушників, дослідження їхньої символіки, а також соціальних функцій, створення спрощених дидактичних моделей орнаментів для роботи з молодшими школярами. Під час навчання майбутні педагоги можуть розробляти проєкти заходів для позаурочної роботи, у яких елементи ткацтва використовуються як метафора єдності, послідовності та відповідальності кожного за спільний результат, основа для формування в молодших школярів первинних уявлень про громадянські чесноти, що ґрунтуються на культурній традиції. Прогнозуємо, що в процесі виконання таких завдань у здобувачів вищої освіти формуватиметься здатність адаптувати складні культурні явища до вікових можливостей дітей, що узгоджується з таким європейським підходом, як «Педагогічне опосередкування культурної спадщини» («Pedagogical mediation of heritage») у підготовці вчителів (А. Бенішу (A. Benichou), С. Булахнане (S. Boulahmane), Г. Бенішу (H. Benichou); Н. К. Хамауї (N. K. Hamaoui) і К. Ставру (C. Stavrou) та інші).

Особливий педагогічний потенціал має косівська мальована кераміка як приклад поєднання художньої традиції, локальної ідентичності й практичного знання. Цей елемент у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи можна

ціннісного ставлення до культури та як інструмент формального і неформального громадянського виховання через ряд освітніх компонентів. Так дотичним до методики викладання природничої ОГ може бути завдання: проаналізуйте орнаментальні мотиви косівської мальованої кераміки (рослинні, зооморфні, природні цикли) й визначте, які об'єкти живої і неживої природи можуть бути використані як наочний матеріал на уроках ЯДС із природничим змістом; установіть перелік природничих понять, які можна пояснювати через керамічний розпис. Завдання, пов'язане з соціальною і здоров'язбережувальною галуззю, доцільно запропонувати таке: дослідіть традиційні технології виготовлення косівської кераміки (робота з глиною, випал, розпис) та визначте ризики для здоров'я і правила безпечної діяльності, які слід враховувати під час організації творчої роботи з дітьми; за результатами роботи укладіть рекомендації з безпеки та гігієни праці для учнів. Для основ і методики викладання громадянської та історичної освітньої галузі цінним буде завдання підготувати міні-дослідження на тему: «Косівська мальована кераміка як маркер регіональної ідентичності й культурної спадщини України», де слід обґрунтувати роль народних ремесел у формуванні громадянської свідомості та національної ідентичності молодших школярів. У методиці викладання технологічної ОГ доречним буде завдання з розробки інструктивної картки виготовлення декоративного виробу, стилізованого під косівську кераміку (з використанням паперу, солоного тіста, самозастигаючої маси). У ній має бути зазначено поетапний опис роботи, перелік матеріалів та інструментів, визначення міжпредметних зв'язків. У межах вивчення методики викладання мистецької ОГ варто проаналізувати художні особливості косівської мальованої кераміки (кольорова гама, композиція, символіка) та створити авторське

позичіонувати як засіб розвитку емоційно-завдання для учнів, спрямоване на розвиток

естетичного смаку і творчої уяви; за результатами роботи запропонувати перелік запитань для обговорення художнього образу та символів орнаменту. У методиці викладання інтегрованого курсу ЯДС завдання для студентів можуть полягати у створенні сценарію навчально-виховного заняття або фрагмента інтегрованого уроку ЯДС, де кераміка використовується як засіб пізнання природи, традиційного побуту й регіональної культури України. Важливим елементом завдання є рефлексивний аналіз того, які саме компетентності формуються в молодших школярів через залучення до виконання таких завдань, що, у свою чергу, корелює з європейськими дослідженнями ролі НКС у розвитку креативності й культурної грамотності учнів.

Не менш актуальним для початкової освіти є елемент НКС – культура приготування українського борщу. У контексті підготовки майбутніх учителів початкової школи цей елемент набуває особливого значення як приклад живої соціокультурної практики, що поєднує родинні традиції, колективну пам'ять і щоденну громадянську взаємодію. У межах вивчення таких дисциплін, як «Основи і методика викладання громадянської та історичної освітньої галузі», «Методика викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» студенти розглядають борщ не стільки як кулінарний об'єкт (складники, рецепти приготування в різних регіонах), скільки як символ спільності, турботи й взаємної підтримки. На основі цього осмислення вони можуть розробити фрагменти уроків чи виховних заходів, навчальних проєктів для здобувачів початкової освіти, спрямовані на залучення родин до шкільного життя, формування поваги до культурних традицій і усвідомлення себе частиною національної

Окрему групу становлять календарно-обрядові традиції українців (різдвяний цикл, веснянки, обряди Зелених свят тощо), які мають значний потенціал для формування ціннісно-сислової сфери майбутніх учителів початкової школи. Вони можуть бути впроваджені в курси «Українська культура», «Культура здоров'я особистості», освітні компоненти Драгоманівських студій «Педагогіка (модуль «Теорія і методика виховання»), «Етика та естетика», у фахові методиках. Завдання для студентів доцільно пов'язати з аналізом виховного потенціалу обрядових дійств, розроблення сценаріїв шкільних свят або ранкових зустрічей з елементами традиційної культури, а також оцінювання їхньої відповідності принципам інклюзивності, полікультурності, можливостей міжкультурної взаємодії. Подібні завдання узгоджуються з європейськими дослідженнями, які підкреслюють значення НКС у формуванні емоційного інтелекту та соціальної згуртованості учнів [12; 14].

Звертаємо увагу освітян на важливість діяльнісного аспекту використання нематеріальної культурної спадщини в професійній підготовці майбутніх педагогів. Адже залучення студентів під час формальної і неформальної освіти до реконструкції та інтерпретації традиційних обрядів, свят, форм усної народної творчості, традиційних ігор і ремесел сприятиме розвитку їхньої творчої активності, комунікативних умінь і здатності до педагогічного проектування. У процесі такої діяльності майбутні педагоги набуватимуть досвіду організації культурно-освітніх заходів, інтеграції змісту освітніх галузей, які вони вивчали на фахових методиках, адаптації культурного матеріалу до вікових і психологічних особливостей здобувачів початкової освіти. Вони можуть все це відпрацювати в процесі моделювання уроків на фахових методиках із застосуванням

практиках: культурологічній, навчальних педагогічних («Шкільний день», «Вихователь ГПД»), виробничих. Таким чином, через діяльнісний підхід у фокусі фахових методик та педагогічної практики формуватиметься готовність до використання культурної спадщини як ресурсу виховної і навчальної роботи в умовах сучасної початкової школи.

Висновки. Отже, використання елементів нематеріальної культурної спадщини у фаховій підготовці майбутніх педагогів постає складним багатовимірним процесом, що охоплює когнітивний, аксіологічний і діяльнісний рівні професійного становлення. Системне й науково обґрунтоване впровадження культурної спадщини (писанкарства, кролевецького ткацтва, косівської кераміки, культури приготування українського борщу, календарно-обрядових традицій та інших елементів) у зміст і технології фахової підготовки майбутніх учителів початкової

школи на засадах європейських підходів – «Навчання через досвід», «Навчання через спадщину», «Педагогічне опосередкування культурної спадщини» – сприятиме формуванню педагога як носія культурної пам'яті, активного суб'єкта культуротворення і відповідального громадянина, здатного якісно виконувати свої виробничі функції та усвідомлено плекати національно-культурну ідентичність учнів.

Перспективним для подальших наукових досліджень у цьому напрямі вважаємо розробку вибіркового курсу для майбутніх учителів початкової школи, пов'язаного з нематеріальною культурною спадщиною, локальних завдань/модулів з інтегрованим змістом із методичними пропозиціями для включення у фахові методики, а також можливостей реалізації ідей інтергенераційного навчання (взаємодія та обмін знаннями, навичками й досвідом між різними поколіннями) у процесі формальної та неформальної освіти в університеті.

Список використаних джерел

1. Васютіна Т. Підготовка студентів педагогічних спеціальностей до організації ефективної міжкультурної комунікації здобувачів початкової освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Випуск 17. Ужгород-Кропивницький: Видавництво «Код», 2025. С. 8-14. URL: <https://bit.ly/4408KNC> (дата звернення: 06.01.2026).
2. Григорчак І. М. Охорона нематеріальної культурної спадщини в умовах глобалізації: міжнародна практика та українські реалії. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2020. № 2. С.10-16. URL: <https://bit.ly/4q8dHgh> (дата звернення: 05.01.2026).
3. Литовченко В., Дем'ян В. Навчатися та вчитися за допомогою живої спадщини в Україні : метод. посіб.; за підтримки ЮНЕСКО. Київ, 2023. 112 с. URL: <https://surli.cc/nzbqmm> (дата звернення: 05.01.2026).
4. Сташук З. Зірка. Символічні знаки в писанкарстві: книга-буклет. Київ, 2018. 30 с.
5. Студенець Н. Художня спадщина Поліни Райко в просторі сучасної культури: актуальні ідеї та проекти. *Народна творчість та етнологія*. 2024. № 2 (402). С. 44–49. URL: <https://surl.lu/xtnzth> (дата звернення: 03.01.2026).
6. Чабайовська М. І., Омельченко Н. М. Формування національно свідомого громадянина України в процесі вивчення курсу українознавства «Я люблю Україну» в початковій школі. *Початкова школа*. 2017. № 5. С. 12-15. URL: <https://surl.lt/pcswmf> (дата звернення: 03.01.2026).

7. Akbulut M.G.Z. (2022). Teaching and learning through and about intangible cultural heritage. *International Journal of Curriculum and Instruction*. 2022. Vol. 14 (3). P. 2723-2749. URL: <https://ijci.net/index.php/IJCI/article/view/1123> (дата звернення: 06.01.2026).
8. ENCATC. Learning on intangible heritage: Mapping of higher education programmes in Europe. Brussels : European Network on Cultural Management and Policy, 2017. URL: <https://bit.ly/44XSuNz> (дата звернення: 06.01.2026).
9. Guillén-Peñafiel R., Hernández-Carretero A. M., Sánchez-Martín, J. M. Role-Playing as a Didactic Strategy for Teaching Intangible Heritage: An Intervention with Trainee Teachers. *Heritage*. 2025. № 8 (90). URL: <https://doi.org/10.3390/heritage8030090> (дата звернення: 06.01.2026).
10. Hafstein V. T. Cultural Heritage: a companion to folklore. P. 500-519. URL: <https://doi.org/10.1002/9781118379936.ch26> (дата звернення: 06.01.2026).
11. Simándi S. Intergenerational learning – lifelong learning. *Acta Educationis Generalis*. 2018. Vol. 8, Iss. 2. P. 63-71. URL: <https://reference-global.com/article/10.2478/atd-2018-0012> (дата звернення: 06.01.2026).
12. Smith L., Akagawa, N. *Intangible heritage*. Abingdon, UK: Routledge 2009. (дата звернення: 06.01.2026).
13. Šantek G.-P., Kavoura A., Briciu A. Integrating Intangible Cultural Heritage in Higher Education – Challenges and Obstacles. *Strategic Innovative Marketing and Tourism* (pp. 929-936). Cham : Springer, 2025. Springer Proceedings in Business and Economics. DOI: 10.1007/978-3-031-81962-9_100 URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-81962-9_100 (дата звернення: 06.01.2026).
14. UNESCO. Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage / UNESCO. Paris: UNESCO, 2003. URL: <https://ich.unesco.org/en/convention> (дата звернення: 06.01.2026).
15. UNESCO. Learning with intangible cultural heritage for a sustainable future / UNESCO. Paris: UNESCO, 2019. URL: <https://ich.unesco.org/en/education> (дата звернення: 06.01.2026).
16. UNESCO. Intangible cultural heritage and education / UNESCO. Paris: UNESCO, n.d. URL: <https://ich.unesco.org/en/education> (дата звернення: 06.01.2026).

References

1. Vasiutina, T. (2025). Pidgotovka studentiv pedahohichnykh spetsialnostei do orhanizatsii efektyvnoi mizhkulturnoi komunikatsii здобувачив початкової освіти [Preparation of students of pedagogical specialties for organizing effective intercultural communication of primary education learners]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky – Scientific Notes. Series: Pedagogical Sciences*, 17, 8-14. Retrieved from: <https://bit.ly/4408KNC> [in Ukrainian].
2. Hryhorchak, I. M. (2020). Okhorona nematerial'noyi kul'turnoyi spadshchyny v umovakh hlobalizatsiyi: mizhnarodna praktyka ta ukrayins'ki realiyi [Protection of intangible cultural heritage in the context of globalization: International practices and Ukrainian realities]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadriv kultury i mystetstv: Naukovyy zhurnal – National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 2, 10-16. Retrieved from: <https://bit.ly/4q8dHgh> [in Ukrainian].
3. Lytovchenko, V., & Demian, V. (2023). *Navchatysia ta vchytyisia za dopomohoiu zhyvoi spadshchyny v Ukraini* [Learning and teaching through living heritage in Ukraine]. Kyiv: UNESCO. Retrieved from: <https://surli.cc/nzbqmm> [in Ukrainian].
4. Stashuk, Z. (2018). *Zirka. Symvolichni znaky v pysankarstvi*: booklet [The Star. Symbolic Signs in Pysanka Art: booklet]. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Studenets, N. (2024). Khudozhnia spadshchyna Poliny Raiko v prostori suchasnoi kultury: aktualni idei ta proiekty [Artistic heritage of Polina Raiko in the space of contemporary culture: Current ideas and projects]. *Narodna tvorchist ta etnolohiia Folk Art and Ethnology*, 2(402), 44-49. Retrieved from: <https://surl.lu/xtnzth> [in Ukrainian].
6. Chabaiovska, M. I., & Omelchenko, N. M. (2017). Formuvannya natsionalno svidomoho hromadianyna Ukrainy v protsesi vyvchennia kursu ukrainoznavstva «Ya liubliu Ukrainu» v pochatkovii shkoli [Formation of a nationally conscious citizen of Ukraine in the process of studying the Ukrainian studies course «I love Ukraine» in primary school]. *Pochatkova shkola – Primary School*, 5, 12-15. Retrieved from: <https://surl.lt/pcswmf> [in Ukrainian].

7. Akbulut, M.G.Z. (2022). Teaching and learning through and about intangible cultural heritage. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 14 (3), 2723-2749. Retrieved from: <https://ijci.net/index.php/IJCI/article/view/1123> [in English].
8. ENCATC. (2017). *Learning on intangible heritage: Mapping of higher education programmes in Europe*. European Network on Cultural Management and Policy. Retrieved from: <https://bit.ly/44XSUNz> [in English].
9. Guillén-Peñañiel, R., Hernández-Carretero, A. M., & Sánchez-Martín, J. M. (2025). Role-Playing as a Didactic Strategy for Teaching Intangible Heritage: An Intervention with Trainee Teachers. *Heritage*, 8(3), 90. Retrieved from: <https://doi.org/10.3390/heritage8030090> [in English].
10. Hafstein, V. T. (2012). Cultural Heritage: a companion to folklore. Retrieved from: <https://doi.org/10.1002/9781118379936.ch26> [in English].
11. Simándi, S. (2018). Intergenerational learning – lifelong learning. *Acta Educationis Generalis*, 8(2), 63-71. Retrieved from: <https://reference-global.com/article/10.2478/atd-2018-0012> [in English].
12. Smith, L., & Akagawa, N. (Eds.). (2009). *Intangible heritage*. Abingdon, UK: Routledge [in English].
13. Šantek, G.-P., Kavoura, A., & Briciu, A. (2025). Integrating Intangible Cultural Heritage in Higher Education – Challenges and Obstacles. In A. Kavoura, V.-A. Briciu, & A. Briciu (Eds.), *Strategic Innovative Marketing and Tourism*. Springer Proceedings in Business and Economics. Springer, Cham. Retrieved from: https://doi.org/10.1007/978-3-031-81962-9_100 [in English].
14. UNESCO. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. UNESCO. Retrieved from: <https://ich.unesco.org/en/convention> [in English].
15. UNESCO. (2019). *Learning with intangible cultural heritage for a sustainable future*. UNESCO. Retrieved from: <https://ich.unesco.org/en/education> [in English].
16. UNESCO. (n.d.). *Intangible cultural heritage and education*. UNESCO. Retrieved from: <https://ich.unesco.org/en/education> [in English].

Про автора

Тетяна Васютіна,

докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри початкової освіти та
інноваційної педагогіки,
Український державний університет імені
Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна
ORCID iD: orcid.org/0000-0003-0253-1932,
t.m.vasyutina@npu.edu.ua

About the Author

Tetiana Vasiutina,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department
of Primary Education and Innovative Pedagogy,
Dragomanov Ukrainian State University,
Kyiv, Ukraine,
ORCID iD: orcid.org/0000-0003-0253-1932,
t.m.vasyutina@npu.edu.ua

Статтю надіслано до редколегії 15.01.2026 р.

Статтю рекомендовано до друку 22.05.2026 р.

Статтю опубліковано 31.05.2026 р.